

Kunsztowna forma wyrażania uczuć. *Sonety odeskie* Adama Mickiewicza

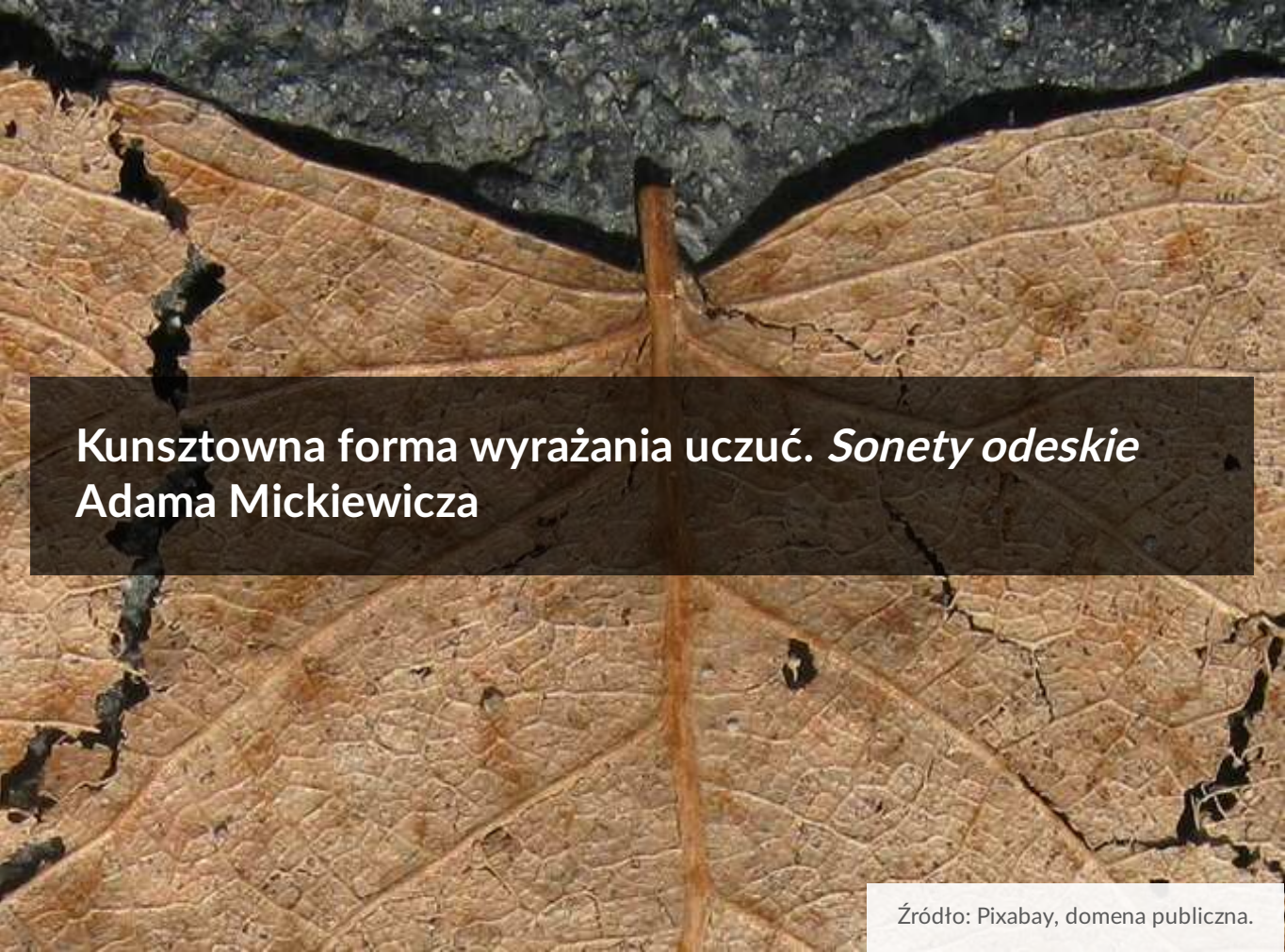
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Adam Mickiewicz, *Widzenie się w gaju*, [w:] tegoż, *Sonety i inne wiersze z czasów odeskich*, Warszawa 1905, s. 21–22.
- Źródło: Czesław Zgorzelski, *O sonetach odeskich*, [w:] tegoż, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza, Próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa 1976, s. 250.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Rezygnacja*, [w:] tegoż, *Sonety i inne wiersze z czasów odeskich*, Warszawa 1905, s. 25.
- Źródło: Stanisław Makowski, *Romans z aniołem (O „Widzeniu się w gaju” Adama Mickiewicza)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” 1998, nr 33, s. 87.
- Źródło: Leonard Podhorski-Okółów, *Realia Mickiewiczowskie*, Warszawa 1952, s. 160.
- Źródło: Bogumiła Kurzeja, *Śpiewacy Laury? Ideał Petrarki a liryczne portrety kobiet w wybranych sonetach polskich XIX wieku – zarys problematyki*, „Konteksty Kultury”, nr 2015/12 – 1 – 4

2015/14, t. 1, s. 4.

- Źródło: Czesław Zgorzelski, *O sonetach odeskich*, [w:] tegoż, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza, Próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa 1976, s. 251.
- Źródło: Ludwig Wittgenstein, *Traktat logiczno-filozoficzny*.
- Źródło: Karol Wojtyła, *Osoba i czyn*.
- Źródło: Władysław Tatarkiewicz.
- Źródło: Jean Paul Sartre.
- Źródło: Martin Heidegger.
- Źródło: Edmund Husserl.

Kunsztowna forma wyrażania uczuć. *Sonety odeskie* Adama Mickiewicza

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Sonety odeskie to poetycki zapis uczuć i przemian duchowych romantycznego kochanka. W tym cyklu liryków Adam Mickiewicz ukazuje różne oblicza miłości (duchowe i zmysłowe) i związanych z nią przeżyć. Czesław Zgorzelski zauważa, że w ciasnej formie sonetu

” Czesław Zgorzelski

O sonetach odeskich

umiał Mickiewicz otworzyć perspektywy na nieskończoność reakcji psychicznych człowieka.

Źródło: Czesław Zgorzelski, *O sonetach odeskich*, [w:] tegoż, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza, Próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa 1976, s. 251.

Cykl układa się w wielowymiarowy duchowy portret bohatera lirycznego, którym targają sprzeczne uczucia. Tak rozbudowany portret psychologiczny bohatera ma podstawy antropologiczne, tzn. wpisuje się w romantyczną wizję człowieka jako istoty

mniej rozumowej czy intelektualnej, a przede wszystkim mierzącej się ze światem
namietności, poznającego głębię doświadczenia i przeżyć w samym sobie.

Twoje cele

- Nazwiesz przeżycia wewnętrzne postaci mówiącej w utworze.
- Rozpoznasz w tekście środki artystycznego wyrazu i omówisz ich funkcje.
- Scharakteryzujesz sonet jako gatunek typowy dla poezji romantycznej.
- Wyjaśnisz, na czym polega nowatorski charakter sonetów Adama Mickiewicza.

Przeczytaj

Mickiewicz jako czołowy polski twórca doby romantyzmu wykorzystał w swoich cyklach – *Sonetach krymskich* i *Sonetach odeskich* – wyszukaną formę sonetu, czyli gatunku o niezwykle rygorystycznych regułach, aby nadać mu własny rys. Sonety mają ustaloną budowę, składają się z czternastu wersów, zazwyczaj podzielonych na cztery strofy (choć istnieją różne warianty), o regularnych rymach abba, często swoją zawartością treściową dzielą się na część opisową, odnoszącą się do przedmiotu utworu, oraz refleksyjną, zawierającą przemyślenia podmiotu lirycznego.

Mickiewicz ożywił tę formę poetycką. Szczególnie widoczne jest to w *Sonetach krymskich*, gdzie romantyk sięga po tematykę dotąd w sonecie niespotykaną – gatunek ten związany był przede wszystkim z tematyką miłosną, tymczasem cykl krymski jest zapisem podróży i świadectwem fascynacji przestrzenią. Jednak także *Sonety odeskie* przynoszą nowe spojrzenie na kunsztowne liryki, poeta bowiem przekracza ustalone granice formalne, w oryginalny sposób przedstawiając problematykę miłosną.

Czesław Zgorzelski pisze na ten temat:

” Czesław Zgorzelski

O sonetach odeskich

Oba cykle wiąże [...] analogiczny sposób ożywiania zwartej budowy [sonetu](#), poddanej matematycznie ścisłym rygorom stroficznego wzorca, ta sama metoda poetyckiego otwierania

zamkniętych strof jego budowy ku dalekim horyzontom duszy ludzkiej. I w jednym, i w drugim cyklu pod powierzchnią pozornie spokojnych form wypowiedzi lub opisu tętni dynamika tarć wewnętrznych, niepokój sprzecznych uczuć człowieka rzuconego na burzliwe fale życia. Objaw tym bardziej dziwny, im mniej – zdawałoby

się – stosowny w ograniczonych, ciasnych ramach sonetu, o których sam poeta mówił jakoby, że „w nich można łatwo zabić pisarzy”.

Źródło: Czesław Zgorzelski, *O sonetach odeskich*, [w:] tegoż, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza, Próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa 1976, s. 250.

Projekt pomnika Adama Mickiewicza autorstwa Antoniego Madeyskiego, 1932

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Mickiewicz wykorzystał cykl odeski do ukazania złożonych przeżyć związanych z uczuciem miłości. W cyklu znalazły się sonety w stylu poezji [sentymentalnej](#), liryki typowo romantyczne oraz [erotyki](#) ukazujące scenki z życia salonowego. Ta różnorodność poetyckiej tonacji składa się na obraz dziewiętnastowiecznego indywidualisty, który przeżywa życie, świat i miłość na wiele różnych sposobów, odwołując się do całej palety złożonych emocji.

Jak zauważa Bogumiła Kurzeja:

” Bogumiła Kurzeja

Śpiewacy Laury? Ideał Petrarki a liryczne portrety kobiet w wybranych sonetach polskich XIX wieku –

zarys problematyki

U źródeł cyklu odeskiego stoi kryzys egzystencjalny, w którym można odnaleźć echa duchowej udręki [...]. Wewnętrzne męczarnie, jakim poddawany był podmiot liryczny [...], miały doprowadzić do przemiany duchowej. U Mickiewicza przypomnienie dawnej kochanki prowadzi do metamorfozy światopoglądowej, a zarazem odrzucenia idealnego wzorca młodszej miłości.

Źródło: Bogumiła Kurzeja, *Śpiewacy Laury? Ideał Petrarki a liryczne portrety kobiet w wybranych sonetach polskich XIX wieku – zarys problematyki*, „Konteksty Kultury”, nr 2015/12, z. 1, s. 4.

Sonet odeskie widziane jako cykl stanowią duchowy portret romantyka, z całą paletą zmiennych uczuć i oddaniem dynamiki skomplikowanych stanów wewnętrznych.

Ciekawostka

Sonet *Widzenie się w gaju* w pierwotnej wersji był zatytułowany inaczej: *Randevous w gaju...*; tytuł dopełniał skrót słowa: „Bolc.”, czyli Bolcieniki – była to nazwa posiadłości Puttkamerów, w której mieszkała Maryla Wereszczakówna Puttkamerowa, młodzieńcza miłość poety. Lasek bolcienicki zachował się do dziś i jest nazywany przez miejscową ludność Gaikiem Maryli. Leonard Podhorski pisał:

”

Leonard Podhorski-Okotów

Realia Mickiewiczowskie

[...] wszystko zdaje się przemawiać za tym, iż sonet powyższy opisuje [...] spotkanie kochanków w gaju Maryli, że nie jest on tylko wymysłem literackim, lecz mniej lub więcej dokładnym odtworzeniem rzeczywistego zdarzenia.

Źródło: Leonard Podhorski-Okotów, *Realia Mickiewiczowskie*, Warszawa 1952, s. 160.

Maryla Wereszczakówna

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Gdy Mickiewicz postanowił włączyć sonet do cyklu odeskiego, zatarł wszelkie ślady autobiograficzne i przestrzenne. Nadał

wówczas utworowi nowy tytuł, poprawił również wersy wskazujące na nazwy miejscowe.

” Leonard Podhorski-Okotów

Realia Mickiewiczowskie

Zacieranie owych tropów biograficznych i topograficznych nadawało wykreowanemu bohaterom, emocjom i sytuacji charakter bardziej literacki, ogólny, pozwalający na łatwiejsze wkomponowanie sonetu w cykl przedstawiający ewolucję romantycznego uczucia od petrarkowskiej miłości czystej do przeżyć miłosnych w sferze Erosa.

Źródło: Leonard Podhorski-Okotów, *Realia Mickiewiczowskie*, Warszawa 1952, s. 160.

Słownik

erotyk

(gr. *erotikós* – miłosny) – poetycki utwór liryczny o tematyce miłosnej, akcentujący miłość zmysłową petrarkizm – tendencja literacka, polegająca na naśladowaniu twórczości renesansowego poety Francesca Petrarki jako wzorca poezji miłosnej; przedmiotem naśladowania może być forma tekstu, model liryki, leksyka, frazeologia, topika, obrazowanie

sentymentalizm

nurt w sztuce, który charakteryzuje się skupieniem na człowieku i jego uczuciach, podkreślanie przeżyć wewnętrznych; literatura sentymentalna wykreowała nowy wzorzec bohatera literackiego: człowieka czułego i wrażliwego

sonet

(łac. *sonare* – wydawanie dźwięku, brzmienie, dźwięczenie, wł. *sonnetto*) – gatunek liryczny, który zrodził się we Włoszech ok. trzynastego wieku, o tematyce salonowo - erotycznej (Petrarka) lub refleksyjno - filozoficznej (Sęp Szarzyński). Kompozycja stroficzna sonetu składa się z 14 wersów podzielonych na zwrotki (4-4-3-3 lub 4-4-4-2). Dwie zwrotki czterowersowe, mają charakter opisowy oraz dwie trzywersowe o charakterze refleksyjnym. W zależności od układu rymów wyróżnia się sonet włoski (abba abba cdd cdc lub cdc dcd) i francuski (abba abba cdc dee). Kunsztowna kompozycja sonetów wiąże się z wykorzystaniem środków stylistycznych: wymyślnych powtórzeń, gradacji, paralelizmów, metafor

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania lub przeczytaj tekst, a następnie wyjaśnij, dlaczego sonet może zostać przez niektórych uznany za gatunek antyromantyczny.

Polecenie 2

Przedstaw powody, dla których sonet stał się jednym z ważniejszych gatunków romantycznych.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PXI3jWMEq>

Dorota Staszewska

O sonetach polskich romantyków

Sonet to gatunek o bardzo precyzyjnie określonej strukturze: o ściśle wyznaczonej liczbie wersów, ustalonym podziale stroficznym, usankcjonowanym przez tradycję układzie rymów. [...] W swej klasycznej włoskiej odmianie składa się z czternastu wersów, wyraźnie dzielących się na dwie części. Pierwsza obejmuje początkowych osiem wersów, które rozpadają się na dwie strofy czterowersowe, rymujące się abba, druga – dalszych sześć podzielonych na dwa trójwiersze o różnych układach rymów, najczęściej: ede ded i ede cde. Między ósmym a dziewiątym wersem znajduje się pauza myślowa. Jest to ważny moment dla budowy wewnętrznej sonetu włoskiego. Jego druga część przedstawia bowiem w formie refleksji myśl

zawartą w obrazie pierwszej. Istnieje więc jakby podobieństwo treściowe czterowierszy wobec siebie i trójwierszy również w stosunku do siebie oraz przeciwstawienie treściowe tercyn kwartynom. Czterowiersze zawierają przesłanki do wyciągnięcia wniosku w trójwierszach. Można powiedzieć, że w sonecie mamy do czynienia z dwoma planami treści. [...]

Jak widać, sonet to gatunek o rygorystycznie określonych regułach. Zaskakuje jego obecność w dorobku twórczym romantyków. Surowość formy sonetu zdaje się bowiem kłócić z poetyką romantyzmu, rozmiłowaną we wszelkiego rodzaju dowolnościach, w przekraczaniu ram gatunkowych i rodzajowych, w swobodzie kompozycyjnej itd. Sonet wydaje się gatunkiem antyromantycznym, zaprzeczeniem romantyzmu, a jednak to właśnie w tej epoce odrodził się, a nawet zyskał miano jednej z koronnych form wypowiedzi poetyckiej. [...]

Romantyzm stanowi przeciwieństwo bezpośrednio poprzedzającego go oświecenia w sensie zarówno ideowym, jak i estetyczno-literackim. Sonet, będący formą kunsztowną i trudną w realizacji, nie cieszył się w oświeceniu popularnością tym bardziej, że podejmowana przez klasyków gatunku tematyka miłosna nie odpowiadała zadaniom, które postawili literaturze twórcy klasycyzmu oświeceniowego. Mieściła się zaś w kręgu zainteresowań romantyków. Mogli więc oni sięgnąć po sonet z następujących dwóch powodów: programowej opozycji względem klasyków, ponieważ był to gatunek zaniedbany przez oświecenie, lub ze względu na usankcjonowaną przez tradycję, choć nie mieszczącą się w wyróżnikach gatunkowych sonetu, tematykę miłosną. Biorąc pod uwagę drugi z podanych powodów popularności sonetu w romantyzmie, trzeba stwierdzić, że utrwalona w tradycji gatunku tematyka miłosna niewątpliwie prowokowała do podejmowania polemiki z tradycyjnymi rozwiązaniami, co widać w realizacjach romantycznych – w poszukiwaniu innej tematyki lub w odmiennym wykorzystaniu dotychczasowej. [...]

Najprawdopodobniej jednak romantyków fascynowała w sonecie przede wszystkim specyfika budowy tego gatunku, pozornie tylko ograniczająca twórcę, faktycznie zaś otwierająca nowe horyzonty dla interpretacji. Sonet w dobrej realizacji jedynie formalnie bowiem kończy się na czternastym wersie, w rzeczywistości zaś owe fizycznie ostatnie wersy przenoszą refleksję w sferę niewypowiedzianych wprost znaczeń, są kwintesencją sensu wybrzmiewającą już po lekturze i w tym rozumieniu trwającą poza rzekomo finałowymi wersami,

będącymi jednocześnie konkluzją i otwarciem horyzontów. Wynika to z charakteru ostatniego sonetowego wersu. Musi on wyrastać z trzynastu poprzednich, być z nimi ściśle związany, ale zarazem skupiać w sobie najważniejszą myśl z nich wypływającą. [...] Romantyzm przyniósł nową hierarchię rodzajów literackich. Pierwsze dwadzieścia lat XIX stulecia zakończyło popularność gatunków epickich. Dorobek twórców pierwszej połowy XIX wieku zdominowały utwory liryczne, a nawet liryka zaczęła przenikać do utworów fabularnych. [...] W romantyzmie nastąpił więc swoisty wylew liryczności. Dlatego też zainteresowanie poetów mogło skierować się na sonet jako gatunek, w którym, ze względu na budowę (strofy opisowe i refleksyjne), żywioł liryczny może doskonale współistnieć z opisem, a nawet przenikać go, w którym pierwsze miejsce zajmują doznania podmiotu wypowiadającego. Ponadto struktura sonetu pozwalała romantykom na wprowadzenie konkretów opisu, snucie refleksji, stawianie ważkich pytań dotyczących natury świata i człowieka, na oświecenie [...] nowym światłem tej samej sprawy, co stwarzało możliwość odkrycia aspektów dotąd niedostrzeganych. Ta cecha struktury sonetu współgrała z romantycznym widzeniem świata, z przekonaniem, że nie ma jednego ustalonego raz na zawsze obrazu natury, ponadto sprawia, że sonet staje się wbrew pozorom formą bardzo pojemną treściowo. Wypada się więc zgodzić ze stwierdzeniem, że sonet to forma „pozornie daleka od wszelkiej rewolucyjności literackiej”. W tym gatunku rzeczywiście jest coś tajemniczego, co pozwala w obrębie jednego, krótkiego tekstu pogodzić sprzeczności, które przestają tu być sprzecznościami: ograniczenie formalne i pojemność treściową, co z kolei mogło fascynować romantyków. Henryk Szyper tak pisał o przyczynach zainteresowania poetów romantycznych sonetem: Romantycy widzieli w nim [...] formę ogromnie sugestywną, umożliwiającą wyrażanie lirycznych przeżyć skupionych na małej przestrzeni. Był to zarazem egzamin z panowania poety nad tworzywem, które miało stać się igraszką palców artysty.

Romantyzm zwrócił uwagę na pojedynczego człowieka, wniknął w jego psychikę i sferę uczuć. Sonety ułożone w cykl znakomicie nadawały się do zaprezentowania przeobrażeń wewnętrznych jednostki doświadczającej świata, jej dochodzenia do prawdy o jego naturze, miejscu człowieka w świecie oraz sensie ludzkiego życia; zdolne były pomieścić całą gamę uczuć i przeżyć nierozzerwalnie związanych z przechodzeniem przemiany wewnętrznej. Stanowiły więc doskonałą formę do przedstawienia portretu duchowego podmiotu wypowiadającego tym bardziej, że ze względu na specyfikę swojej budowy pozwalały na wyodrębnienie etapów

wędrówki duchowej „ja” mówiącego. Każdy sonet cyklu mógł prezentować pewien etap (fragment) życia jednostki. Ułożenie ich w cykl pozwalało zaś śledzić „dzieje” duszy związane z konkretnym doświadczeniem (cały cykl był więc także fragmentem biografii duchowej podmiotu wypowiadającego). Gatunek ten wpisuje się więc świetnie w poetykę romantycznego fragmentu. Zarówno bowiem pojedynczy utwór, jak i cały cykl stanowią fragment biografii duchowej „ja” mówiącego.

Z powyższych ustaleń wynika, że sonet, mimo swojej „antyromantycznej” struktury, był gatunkiem otwierającym przed poetami romantycznymi niemal nieograniczone możliwości, doskonale przystosowanym do wyrażania tego, co w romantyzmie najważniejsze – przeżyć jednostki, w rozmaity sposób doświadczającej świata.

Źródło: Dorota Staszewska, *O sonetach polskich romantyków*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica” 2005, t. 7, nr 1, s. 233–252.

Sprawdź się

Tekst do ćwiczeń

” Adam Mickiewicz

Widzenie się w gaju

«Tyżeś to? i tak późno?» — «Błądną miałem drogę,
Śród lasów, przy niepewnym księżycu promyku!
Tęskniłaś? myślisz o mnie?» — «Luby niewdzięczniku,
Pytaj się, czy ja myśleć o czym innem mogę!» —

«Pozwól uścisnąć dłonie, ucałować nogę.
Ty drżysz! czego?» — «Ja nie wiem. Błądząc po gaju,
Lękam się szmeru liścia, nocnych ptaków krzyku:
Ach! musimy być winni, kiedy czuję trwogę». —

«Spójrz mi w oczy, w czoło: nigdy z takim czołem
Nie idzie zbrodnia, trwoga nie patrzy tak śmieie.
Przebóg, jesteście winni że siedzimy społem?

Wszak siedzę tak daleko, mówię tak niewiele,
I zabawiam się z tobą, mój ziemski aniele,
Jak gdybyś już niebieskim stała się aniołem»

Źródło: Adam Mickiewicz, *Widzenie się w gaju*, [w:] tegoż, *Sonety i inne wiersze z czasów odeskich*, Warszawa 1905, s. 21–22.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Podaj trzy synonimy określenia „widzenie się”, użytego w tytule sonetu *Widzenie się w gaju*.

Ćwiczenie 2

Zbadaj budowę sonetu *Widzenie się w gaju*, a następnie uzupełnij opis utworu.

Sonet *Widzenie się w gaju* zbudowany jest z wersów. Utwór podzielono na strofy. Dwie pierwsze są , a kolejne – . Układ rymów w dwóch pierwszych strofach to , natomiast w dwóch ostatnich – . Sonet zapisano .

dwuwersowe

abab abab

cztery

czternastu

trzynastozgłoskowcem

dwunastu

trzy

abba abba

czterowersowe

abab baab

jedenastozgłoskowcem

cdc cdc

trójwersowe

sześciowersowe

cdc ddc

Ćwiczenie 3

Wskaż w utworze *Widzenie się w gaju* cechy typowe dla klasycznego sonetu włoskiego oraz nowatorskie rozwiązania wprowadzone przez Adama Mickiewicza.

Ćwiczenie 4

Scharakteryzuj bohaterów lirycznych sonetu *Widzenie się w gaju* oraz sytuację, w której się znajdują.

Ćwiczenie 5

Scharakteryzuj stan emocjonalny bohaterów lirycznych sonetu *Widzenie się w gaju* oraz wyjaśnij, za pomocą jakich środków językowych poeta wyraził ich emocje.

Ćwiczenie 6

Wypisz z utworu przykłady wskazanych środków stylistycznych i określ ich funkcje.

Środek stylistyczny	Cytat	Funkcja
epitet		
metafora		
onomatopeja		
apostrofa		

Ćwiczenie 7

Scharakteryzuj obraz miłości łączącej bohaterów lirycznych sonetu *Widzenie się w gaju*; uzupełniając mapę myśli o cechy i określenia odnoszące się do modelu uczucia, jaki wyłania się z wiersza.

Obraz miłości w sonecie
„Widzenie się w gaju”

Ćwiczenie 8

Przeczytaj utwór *Rezygnacja* – jedenasty sonet z odeskiego cyklu Mickiewicza. Zestaw go z sonetem *Widzenie się w gaju*, czyli czwartym utworem cyklu, a następnie omów wewnętrzną przemianę podmiotu mówiącego.

” Adam Mickiewicz

Rezygnacja

Nieszczęśliwy, kto próżno o wzajemność woła,
Nieszczęśliwszy jest, kogo próżne serce nudzi,
Lecz ten u mnie ze wszystkich nieszczęśliwszy ludzi,
Kto nie kochał, że kochał, zapomnieć nie zdoła.

Widząc jaskrawe oczy i bezwstydne czoła,
Pamiętkami zatruwa rozkosz, co go łudzi;
A jeśli wdzięk i cnota czucie w nim obudzi,
Nie śmie z przekwitłem sercem iść do stóp anioła.

Albo drugimi gardzi, albo siebie wini,
Minie ziemiankę, z drogi ustąpi bogini,
A na obiedwie patrząc, żegna się z nadzieją;

I serce ma podobne do dawnej świątyni,
Spustoszałej niepogód i czasów kolejną,
Gdzie bóstwo nie chce mieszkać, a ludzie nie śmieją.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Rezygnacja*, [w:] tegoż, *Sonety i inne wiersze z czasów odeskich*, Warszawa 1905, s. 25.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Kunsztowna forma wyrażania uczuć. *Sonety odeskie* Adama Mickiewicza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść

poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

5. dokonuje krytycznej selekcji źródeł;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- nazwie przeżycia wewnętrzne postaci mówiącej w utworze;
- rozpozna w tekście środki artystycznego wyrazu i omówi ich funkcje;
- scharakteryzuje sonet jako gatunek typowy dla poezji romantycznej;
- wyjaśni, na czym polega nowatorski charakter sonetów Adama Mickiewicza.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;

- z użyciem komputera;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- arkusze papieru, flamastry.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o przypomnienie informacji na temat sonetu (budowa sonetu, rymy, przykłady sonetów z literatury).

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie, korzystając z pracy wykonanej w domu, tworzą wspólnie na dużym arkuszu papieru mapę myśli związaną z hasłem *sonet*. Chętna osoba omawia przygotowaną pracę.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali cel zajęć oraz kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel odtwarza nagranie z sekcji „Audiobook”. Uczniowie wyjaśniają dlaczego sonet może się wydawać gatunkiem antyromantycznym.
2. Nauczyciel prosi uczniów, by zapoznali się z wierszem zamieszczonym w sekcji „Sprawdź się”, następnie podzielili się na dwie grupy. Informuje, że będą uczestniczyć w dyskusji związanej z tematem lekcji: Obraz miłości łączącej bohaterów lirycznych sonetu *Widzenie się w gaju*.
Pierwsza grupa siada w kręgu i dyskutuje na zadany temat (jeśli uczniowie nie potrafią sami znaleźć argumentów, nauczyciel może na początku naprowadzić uczniów). Nauczyciel wyjaśnia, że w tym samym czasie druga grupa zajmuje miejsca dookoła i obserwuje przebieg dyskusji. Jej zadaniem jest analiza doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad i ogólnego przebiegu rozmowy. Nauczyciel wyznacza dokładny czas dyskusji.
3. Prowadzący zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia – od najprostszych do najtrudniejszych. Każdy z uczniów robi to samodzielnie. Po ustalonym czasie wybrani uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a reszta klasy wspólnie ustosunkowuje się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.
2. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”.

Praca domowa:

1. Omów powody, dla których sonet stał się jednym z ważniejszych gatunków romantycznych.

Materiały pomocnicze:

- Bogumiła Kurzeja, *Śpiewacy Laury? Ideał Petrarki a liryczne portrety kobiet w wybranych sonetach polskich XIX wieku – zarys problematyki*, „Konteksty Kultury”, nr 2015/12, z. 1.
- Czesław Zgorzelski, *O sonetach odeskich*, [w:] tegoż, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza, Próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa 1976.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.